

“INGILIZ TILINI O’QITISHDA ZAMONAVIY INTERAKTIV METOD VA TEXNALOGIYALAR”

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani

26 maktab ingliz tili o'qituvchisi

Mirzayeva Dilrabo Islomovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ingliz tilini o'qitishda zamonaviy interaktiv metodlardan foydalanish haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Ingliz tili o'qitish metodikasi, zamonaviy metodlar, interaktivlik, axborot texnologiyalari, innovatsion texnologiyalar.

Ingliz tili (inglizcha: English) — hind-yevropa oilasining german guruhiga kiruvchi til. Ingliz xalqining tili. Avstraliya, AQSH, Birlashgan Qirollik, Hindiston, Irlandiya, JAR, Kanada, Liberiya, Malta va Yangi Zelandiyaning rasmiy tili. Ingliz tili dunyodagi eng ko‘p ishlatiladigan tillar ichida 3-o‘rinda turadi (Ispan hamda Mandarin Xitoycha tillardan keyin). Yevropa Ittifoqining asosiy tili.

Mamlakatimiz mustaqillika erishgandan so'ng chet tillarni o'rganishga talab keskin oshdi davlatimiz tomonidan til o'rganishga keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Bugungi kunda maktablarda zamonaviy kompyuterlar, elektron manbalar, Internetga kirish imkoniyati mavjud. Axborot texnologiyalaridan foydalanish nafaqat maktab o'quvchilarining mashg'ulotlarining turli bosqichlarida, balki odatiy ingliz tili darslarida ham mumkin. An'anaviy darsning sxemasidagi kompyuter texnologiyalarini joriy etish o'qituvchiga o'quv jarayonini kompyuterdagi ishining bir qismini kompyuterda ishlashni, o'quv jarayonini yanada qiziqarli, rang-barang, qizg'in. Kompyuter o'rnini bosa olmaydi, lekin faqat o'qituvchilarni to'ldiradi. Kompyuterni jalb qilish sizga har qanday darsni jozibali va haqiqatan ham zamonaviylashtirishga imkon beradi. Har qanday vazifani bajarish, kompyuterdan foydalanib, darsdan foydalanib, darsning intensivligini oshirish imkoniyatini yaratadi. O'zgaruvchan materiallardan foydalanish va operatsion rejalar o'qishni individuallashtirishga yordam beradi.

Kompyuterda o'qitishning barcha bosqichlarida qo'llanilishi mumkin: yangi materiallar, birlashtirish, takrorlash, bilimlarni boshqarish, ko'nikma va ko'nikmalarni tushuntirishda qo'llanilishi mumkin. Shu bilan birga, bola uchun u turli xil funktsiyalarni bajaradi: o'qituvchilar, ishchi vositalari, o'quv qurollari, o'qish ob'ekti, hamkorlik qilish guruhi, o'yin muhiti, o'yin-kulgi. Bu yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etishga yordam beradi, masalan: ma'lumotlar va kommunikativ, kompyuter va multimedia texnologiyalari bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Amalga oshirish axborot texnologiyalari Maktab o'quv jarayonini faollashtirish uchun zaruriy shartlarni yaratadi. Kompyuter texnologiyasi talabalarning shaxsiy fazilatlarini oshkor etish, saqlash va rivojlantirishga yordam beradi. Maktablarda har bir fan dars jarayonida shu bilan birga ingliz tilli ularning faoliyatida har doim axborot texnologiyalaridan (ma'lumotni saqlash, qayta ishlash va uzatish vositalari) ishlatgan; Ularning takomilini oshirish samaradorligini oshirishga yordam beradi. Shuning uchun kompyuterdan eng mukammal axborot manbai sifatida, kitob, favvora, televizor, kalkulyator, videomagnitori va boshqalar yordamida kompyuterdan foydalanish. Tabiiyki, o'quv jarayonini takomillashtirishga olib keladi.

Kompyuterlar va dasturiy ta'minotning rivojlanishi ularning rivojlanmagan foydalanuvchilari, shu jumladan ham maktabgacha bolalarni o'zlashtirishning eng soddaligiga olib keldi. So'nggi yillarda Maktablarda innovatsion texnologiyalardan foydalanish masalasi tobora ko'proq ko'tarilmoqda. Bu nafaqat yangi texnik vositalar, balki o'quv jarayonlari va o'qitish usullari, o'quv jarayoniga yangi yondashuvdir. O'quv jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etish Chet tillarini ehtiyojlarga nisbatan chet tillarini o'rganish jarayonida ta'lim va ta'lim usullarini takomillashtirish bilan bog'liq. Chet tillarida o'qitishning asosiy maqsadi -bu maktab o'quvchilarining kommunikatori madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish, chet tilida amaliy mahoratni o'rganish. O'qituvchining vazifasi har bir o'quvchi uchun til bilan amaliy mahoratni yaratish, har bir o'quvchi faoliyatini, ijodini ko'rsatishga imkon beradigan bunday o'quv usullarini tanlash kerak.

Hamkorlik, loyihaning metodologiyasi, yangi axborot texnologiyalaridan foydalangan holda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, yangi axborot

texnologiyalaridan foydalanish, Internet-resurslarni bolalarning qobiliyatlarini hisobga olgan holda, ularning ta'lim darajasi, ularni individuallashtirish bilim darajasini oshirishda yordam beradi. Aloqaviy yondashuv -bu muloqotni uyg'otadigan strategiya bo'lib, ular bilan aloqa qilishning moddiy va usullarini ongli ravishda tushunishga qaratilgan. Foydalanuvchi Internetdagi kommunikativ yondashuvni amalga oshirish uchun bu juda qiyin emas. Kommunal vazifa muammoni yoki munozara uchun savol tug'ilishi kerak va o'quvchilar shunchaki ma'lumot almashish, balki uni baholash ham mumkin. Ushbu yondashuvning boshqa turdagi faoliyat turlaridan farqlashga imkon beradigan asosiy mezon shundan iboratki, o'quvchilar o'z fikrlarini bildirish uchun til birligini tanlaydilar. Internativ yondashuvda Internetdan foydalanish yaxshiroq emas: uning maqsadi chet tilni o'rganishda va ularning bilim va tajribasini kengaytirish orqali chet tilini o'rganishda manfaatdor. Internet resurslaridan foydalangan holda chet tillarini o'rganish uchun asosiy talablardan biri bu interaktivlik usulida odatiy deb nomlanadigan darsda o'zaro ta'sir yaratishdir. Interaktivlik "o'zaro maqsadga erishish va nutq mablag'lari natijasini" uyushtirish, muvofiqlashtirish va to'ldirishdir. Haqiqiy til bilan mashg'ulotlar, Internet ko'nikmalar va ko'nikmalarni shakllantirishda yordam beradi, shuningdek, lug'at va grammatika o'rganishda haqiqiy qiziqish va, shuning uchun samarali hisoblanadi.

Interaktivlik nafaqat hayotdan haqiqiy vaziyatlarni yaratmaydi, balki o'quvchilarni chet tillari orqali etarli darajada javob berishga majbur qiladi. Shaxsiy dars berishni taklif qiluvchi texnologiyalardan biri bu loyihalar usuli ijodkorlik, kognitiv faoliyat, mustaqillikni rivojlantirish yo'lidir. Loyihalarning tipologiyasi turlicha. Haqiqiy amaliyotda bu turli xil ilmiy-tadqiqot, ijodiy, amaliy yo'naltirilgan va axborotning belgilari mavjud bo'lgan aralash loyihalar bilan shug'ullanishi kerak. Loyihaning ishi o'qish, audit, nutq va grammatika tilini o'rganish uchun ko'p darajadagi yondashuvdir. Loyihaning usuli o'quvchilarda faol mustaqil fikrlarni rivojlantirishga katta hissa qo'shadi. Menimcha, loyihalarni tayyorlash bolalarni hamkorlik qilishga o'rgatish va hamkorlikni tayyorlash o'zaro yordami va ijodiy qobiliyatlarni ko'taradi. Shu bilan birga ingliz tilini o'rganish bo'yicha innovatsion ta'limning mohiyati shundaki, o'quv jarayoni deyarli barcha talabalar bilim jarayoniga jalb qilinishi yangi ped texnologiyalarni qo'llash

dars sifatini oshiradi. Misol uchun quydagi pedagogik texnologiyalarni qaraydigan bo'lsak.

"Karusel" texnologiyasi. Ko'plab innovatsion texnologiyalar singari, karusel qarzga olingan. Bolalar bunday ish turadi, odatda juda ko'p. Ikkita halqa hosil bo'ladi: ichki va tashqi. Ichki halqaning tashqi tomoniga qarab harakatsiz talabalar, tashqi tomondan har 30 sekundda aylanib yuradigan tashqi tomondan. Shunday qilib, ular bir necha daqiqa gapirish uchun vaqtlari bor va suhbatdoshini o'zlarining o'ng tomonida ishonitirishga harakat qilishadi. Lauretik tabiatning dialoglari mukammal darajada amal qiladi, mavzu - tanishish, millati, jamoat joyida suhbat va boshqalar. Yigitlar hayajon bilan gapirishadi, kasb dinamik va samarali o'tadi. "Sotsiologik so'rov" texnologiyasi. U bolalarning harakati davomida taklif qilingan mavzu bo'yicha ma'lumot to'plash uchun hisob davomida harakatlanishni o'z ichiga oladi. Har bir ishtirokchi vazifalar ro'yxati bilan ro'yxatni oladi. O'qituvchi savol-javoblarni shakllantirishga yordam beradi, o'zaro ta'sir ingliz tilidan boshlanishini ta'minlaydi. "Qurilishi tugallanmagan taklif" texnologiyasi. Bolalarni tugallanmagan taklifni o'qishga taklif qilinadi va uni har qanday so'z bilan davom ettiring, bu xayolga kelgan birinchi fikr. Takliflar juda noaniq boshlanadi, shuning uchun yigitlar buni yakunlash uchun deyarli cheksiz imkoniyatlarga ega. Ular turli xil hayot joylariga taalluqli va har qanday mavzularni qamrab olishi mumkin.

O'rta maktablarda ingliz tili o'rgatishda uchraydigan grammatik qiyinchiliklar xususida gapirilganda, o'quvchilar ko'plab qiyinchiliklarga duch kelishlarini aytish joiz. Kishi tilidagi hamma so'zlarni bilsa-yu, gaplar, so'zlar o'rtasidagi bog'lanishlarni bilmasa, u nutqning mazmunini tushunishga qiynaladi. Shuning uchun o'rta maktablarda o'quvchilarga grammatikani o'rgatish judayam muhimdir. Agar o'quvchi grammatik ko'nikmalarni yaxshi egallamagan bo'lsa, u o'z fikrini to'g'ri bayon eta olmaydi. Gapirishda, yozishda va tarjimada qiynaladi. Til grammatikasi o'ziga xos murakkab sistemadir. Shuning uchun ham uni o'zlashtirish oson emas. Maktab o'quvchilari quyidagi qiyinchiliklarga odatda duch keladilar: Artikl muammosi. Buni grammatika o'rganishdagi eng katta muammo desa ham bo'ladi. Ko'pchilik ingliz tili o'rganuvchilar bilan suhbatlashib ko'rganimizda, deyarli hammalari ingliz tili grammatikasini o'zlashtirishlarida asosan artikl va zamonlar qiyinchilik tug'dirishini aytganlar.

Darhaqiqat, o'zbek tilida aynan artikl so'z turkumi bo'lmagani uchun uni qo'llashda va tarjima qilishda qiynaladilar. Artikl qoidalarni yod olish kerak. Biroq qoidalardagi talaygina istisno holatlari o'rganuvchilarga, ayniqsa maktab yoshdagilarga, uni o'zlashtirishni murakkablashtiradi.

Tarjimasi aniqroq qilib o'rgatilsa, o'quvchilar artiklni qo'llashda ko'p qiyinchiliklarga uchramaydilar. Masalan: noaniq artikl bir, qandaydir bir deb, aniq artikl esa o'sha, haligi deb tarjima qilinadi deb o'rgatish mumkin. Bir so'z bilan aytganda, artiklning ishlatilish holatlarini bolalarga misollar yordamida qayta-qayta tushuntirilsa, ingliz tilidagi bu yordamchi so'z turkumini o'zlashtirishdagi qiyinchiliklarni kamaytirib bartaraf etsa bo'ladi. Ingliz tili grammatikasini o'zlashtirishdagi qiyinchiliklardan yana biri predloglardir. O'zbek tilida predloglar kelishik qo'shimchalari bilan ifodalanadi. Ingliz tilida esa kelishik qo'shimchalari predloglar orqali ifodalanadi. Jumladan, o'zbek tilidagi o'rin-payt kelishigi, ingliz tilida in, on, at predloglari bilan ifodalanishi mumkin.

Tarjimada esa o'quvchilar qiyinchiliklarga uchraydilar. Metodistlar fikriga ko'ra, ingliz tili grammatikasini o'rgatishda, avvalambor, grammatika minimumini to'g'ri tanlash va ingliz tili grammatikasini o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olish taqozo etiladi. Ingliz tili grammatikasini o'ziga xos qiyinchiliklari va xususiyatlari quydagilar: ingliz tilidagi noto'g'ri fe'llar mavjudligi, ingliz tilidagi gap qurilishni qat'iyligi, ingliz tilidagi artikillar, predlog va zamonlarning ko'pligidir. Shu kabi xususiyatlar ingliz tili grammatikasini o'zbek tili grammatikasidan farqlaydi. J. Jalolov fikriga ko'ra, grammatikani o'quvchilarga o'rgatishda asosan ikkita yo'ldan foydalanishimiz mumkin: 1. Induktiv. 2. Diduktiv. Induktiv usulda o'quvchilarga avval qoida so'ngra esa misol beriladi. Diduktiv usulda esa avval misol so'ngra qoida beriladi.

Maktab yoshidagi bolalarga ingliz tilini o'rgatishda avvalo bolalar uchun rang-baranglikka e'tibor berishimiz zarur. Rasmlar asosida yoki qo'shiq va she'rlar orqali ham ingliz tili grammatikasini o'rgatishimiz mumkin. Maktablarda kuzatilayotgan muammolar qatorida o'quvchida darsga nisbatan passivlik, zerikish, diqqatni jamlay olmaslik kabi jihatlar ham mavjud. Ingliz tilini o'rgatishdagi leksik qiyinchiliklarga kelsak, ular quyidagilar: ingliz tilidagi deyarli barcha so'zlar turli ma'nolarni anglatadi. Ya'ni bir so'z birdan oshiq ma'noni anglatadi. M. Norovanning ta'kidlashicha, ingliz tilida

bitta soʻz maksimal 23ta maʼnoni berar ekan. Ingliz tili lugʻatining maʼlum qismi boshqa tillardan kirib kelganligi; Ingliz tilining idiomalarga boyligi hamda bir qancha boshqalar.

Xulosa qilib aytganda, Ingliz tili darslarida innovatsion usullarni qoʻllash hamda grammatikadan foydalanish natijasida oʻquvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi, nutqi ravonlashadi, tez va toʻgʻri javob berish malakasi shakllanadi. Bunday usullar oʻquvchida bilimga ishtiyoq uygʻotadi. Oʻquvchi darslarga puxta hozirlik koʻrishga intiladi. Bu esa oʻquvchilarni taʼlim jarayonining faol subʼyektlariga aylantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. *Bekmuratova U. B. "Ingliz tilini oʻqitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish" mavzusida referat. Toshkent — 2012 yil*
2. *Mehri Norova. Tarjimada leksik birlik va leksik transformatsiyaning qoʻllanilishi.*
3. *Q. Xatamova, M.N.Mirzayeva. "Ingliz tili darslarida qoʻllaniladigan interfaol usullar" (uslubiy qoʻllanma), Navoiy, 2006.*
4. www.ziyonet.uz.